

Knisja ta' San Leonardu f' Buleben

Perit Ruben Abela
President ta' Wirt iż-Żejtun

Hu ta' sodisfazzjon kbir għalina li artiklu li deher fil-ħarġa ta' sena ilu wassal għal aktar riċerka mill-Perit Ruben Abela u l-għaqda Wirt iż-Żejtun dwar il-knisja ta' San Leonardu f' Buleben, fil-limiti taż-Żejtun. Din ir-riċerka ġibdet l-attenzjoni ta' diversi ġurnali lokali u siti eletronici li għoġobhom jipubblikaw, u kienet strumentali sabiex ġew reveduti l-pjanijiet inizjali ta' estensjoni ta' żvilupp fiż-żona industrijali ta' Buleben. Ruben Abela għoġbu jwasslilna r-riċerka li wettaq.

Il-Malti jgħid "Kull deni ħudu b'ġid". Il-każ tal-proposta ta' estensjoni taż-żona industrijali f' Buleben, fiż-Żejtun, serviet ta' spunt importanti għal Wirt iż-Żejtun sabiex tistudja aktar mill-qrib din iż-żona li darba kienet fewdu importanti ħafna u sinjura fil-produzzjoni tal-uċuħ tar-raba'. Fil-fatt l-isem stess Bu-Laben ifisser art il-ħalib. Il-Malti wkoll kellu proverbju marbut ma' dawn l-inħawi – *Mela ħsibtni minn ta' Buleben?! meta kien jirreferi għal xi hadd tat-tajjeb.*

Il-jiem ta' matul ix-xahar ta' Frar li għadda nistgħu ngħidu li kienu l-aktar eċċitanti minn kemm ilha mwaqqfa l-għaqda Wirt iż-Żejtun. Ma ħallejniex it-tensjoni tiġri bina, iżda minflok għarafna kif mill-informazzjoni li bdajna niġbru mingħand in-nies, mill-inħawi ta' Buleben u saħansitra minn barra iż-Żejtun, kif ukoll minn riċerka li wasslitna wkoll fl-arkivji tal-Biblijoteka, għamilna sejbiet ta' interess kbir, tant li kienu l-punt ewlieni biex il-pjanijiet li kien hemm ġew irtirati. Waħda mill-isbaħ sejbiet li għamilna kienu l-inħawi li fiha kien hemm knisja ddedikata lil San Leonardu.

Il-kult ta' San Leonardu f' Malta jinsab mifruq f' diversi nħawi tal-gzejjer tagħna u għandna saħansitra parroċċa ddedikata lil dan il-qaddis, dik ta' Ħal Kirkop. Kien proprju s-Sur Kenneth Cassar, ħabib u kollega tiegħi minn dan ir-raħal li ġibidli l-attenzjoni għal riċerka li ppubblika s-sena l-oħra fil-ktieb tal-festa tal-Għaqda Muzikali San Leonardu. Din ir-riċerka tagħmel referenza għal diversi visti pastorali li saru matul iż-żminijiet, bi wħud minnhom tradotti għall-Malti mill-Professor Horatio Vella. Waħda mill-visti pastorali li ssir referenza għaliha hija dik li saret minn Mons. Pietro Dusina fl-1575. F'din iż-żjara, Mons. Dusina jsemmi knisja rurali ddedikata lil San Leonardo li kienet mibnija fil-fewdu tal-Gran Mastru. Kellha artal wieħed, bla bibien, bla rettur, mingħajr ebda dħul u bla ebda dekorazzjoni. Jidher li kienet knisja fqira ħafna. Il-festa ta' dan il-qaddis f'din il-knisja kienet tiġi ċelebrata, darba mill-Parroċċa ta' Santa Katarina u s-sena ta' wara mill-Parroċċa ta' Santa Marija ta' Bir Miftuħ. Waqt iż-żjara tiegħu, Mons. Dusina wissa lill-Gran Mastru biex jieħu ħsieb din il-knisja.

Xi snin wara, l-Isqof Baldassare Cagliares, waqt iż-żjara pastorali tiegħu jikteb li din il-knisja

TIMES OF MALTA
 Saturday, February 24, 2018 | No. 4,606
 www.timesofmalta.com

EDUCATION
 Assaulted assistant head claims reputation damaged
 PAGE 5

HISTORY
 Memorial plaque for HMS Southwold
 PAGE 7

FOOTBALL
 Valletta, Birkirkara go head-to-head
 PAGE 26

Thai police 'unhelpful' to relative of road victim
 DENISE GRECH

Lost medieval church?
 The remains of a medieval church recovered in 17th century documents may lie in the area proposed for the extension of the Rubidat Industrial Estate.
 PHOTO: RUBEN ARELA

Thai police 'unhelpful' to relative of road victim
 DENISE GRECH
 That police were not at all cooperative when the daughter of a Maltese man who died in a road accident were there to recover the body, this newspaper was told. The father, who died after he was run over by a bus in 2011 while driving his motorcycle in the town of Phitsanulok last month, Mr. Raymond, will be taking a complaint to the Thai Police today at 8.30am. Mr. Raymond, 70, who lives in Phitsanulok, said he was told that the police were not helpful in trying to track back the bus. He was hoping that the police would get hold of more information about the bus and driver.

TIMES OF MALTA
 NATIONAL
 SATURDAY, FEBRUARY 24, 2018 | 3

Church remains could be under Bulebel land, NGO is warning
 DENISE GRECH

Writ of Dettam said that the remains of a church may lie in Bulebel. PHOTO: RUBEN ARELA

The remains of a church dating back to the 1600s may be under the proposed extension to the Rubidat Industrial Estate, WRIT of Dettam is warning.

The NGO found papers referring to the church in documents as a request card by Nige Trefine (died in 1875) where he had founded a small church in the area. The church had no altar, no doors, no windows, no staircase and no decoration, researcher Ken Grech claims.

Nige Trefine then went on to build the Grand Maltese in the present site of the church, which was listed as "abandoned and decreed" in 1875.

"Pottery in the area dating back to the knights was also found"

During that pastoral visit, the church was listed with other 1007 places within the parish of Żebbuġ. There had been some divisions to the church, particularly by the dawn, since St Leonard is their patron saint.

WRIT of Dettam also found 17th century maps that depicted a church dedicated to St Leonard between Żabbar, Tarxien and Żejtun.

WRIT of Dettam CEO Ruben Arela said researchers had traced what they believed to be the last chapel.

WRIT of Dettam also found 17th century maps that depicted a church dedicated to St Leonard between Żabbar, Tarxien and Żejtun.

WRIT of Dettam CEO Ruben Arela said researchers had traced what they believed to be the last chapel.

WRIT of Dettam also found 17th century maps that depicted a church dedicated to St Leonard between Żabbar, Tarxien and Żejtun.

WRIT of Dettam CEO Ruben Arela said researchers had traced what they believed to be the last chapel.

Ricerka li ġibdet l-attenzjoni ta' diversi ġurnali fosthom tat-Times of Malta nhar l-24 ta' Frar 2018



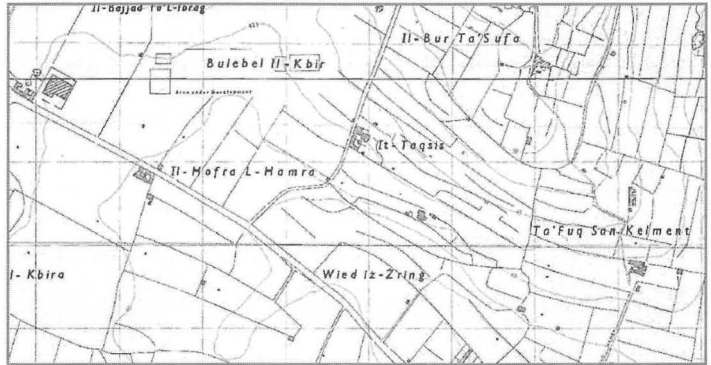
Mappa tas-seklu 17 li tagħmel referenza għal knisja ta' San Leonardo fil-limiti taż-Żejtun

kienet ġiet iddekonsagrata fl-1615 u jsemmi li din il-knisja kienet tinsab fl-inħawi magħrufa bħala "Tal-Qassasa ta' Buleben".

F'pubblikazzjoni oħra, "Il-Knisja Parrokkjali ta' Hal Tarxien 1610 – 2010", ippubblikat mill-Parroċċa tal-Lunzjata ta' Hal Tarxien, Mons. Vincent Borg jagħtina aktar dettalji dwar din il-knisja. Huwa jirreferi għall-atti tal-vista pastorali tal-1600 fejn jingħad li ċertu Ganni Sammut mill-Birgu kien jieħu ħsieb din il-knisja. F'din iż-żgħira pastorali, din il-knisja kienet imniżzla mal-kumplement tal-knejjes rurali tal-Parroċċa ta' Santa Katarina. Jissemma wkoll li quddiem din il-knisja kien hemm ċimiterju u li kien hemm devozzjoni kbira lejn din il-knisja b'mod partikulari minn dawk li xi darba sofrew l-iskjavitù. San Leonardu kien il-qaddis protettur tal-iskjavi.

Wara li sirna nafu b'din l-informazzjoni dwar din il-knisja u l-lok li ssemma, xogħolna kien li minn fuq il-mapep, kemm antiki kif ukoll dawk aktar riċenti, nippruvaw nidentifikaw fejn setgħet kienet mibnija din il-knisja. Fil-fatt, fuq mapep tas-Seklu sittax u oħrajn tal-bidu tas-Seklu sbatax, il-Knisja ta' San Leonardu tidher immarkata b'ċerta importanza u għalkemm ma hemm ebda referenza għall-isem tal-post, din tidher fuq għolja bejn Haż-Żabbar, iż-Żejtun u Hal Tarxien. Meta studjajna pjanti aktar riċenti, l-Ordinance Survey Sheets tal-1968, sibna post immarkat u msemmi "It-Taqsisa". Din iż-żona mhix mibnija u tinsab faċċata tal-fabbriki matul Triq il-Merħla u madwar 250 metru 'l bogħod minn kumplex ta' rziezet mibnija mill-Gran Mastru Perellos, li kumbinazzjoni skoprejna f'tit jiem qabel.

Meta wiehed jistudja l-ismijiet tal-postijiet jara li hemm xebh kbir bejn "il-Qassassa" u "it-Taqsisa". Hemm l-istess gherq fiż-żewġ ismijiet u li aktarx qed jagħmlu referenza għall-istess sengħa.



Ordnance Survey Sheet tal-1968
b'referenza għall-inħawi magħrufa bhala it-Taqsisa

Kien imiss li nżuru u nfittxu f'dawn l-inħawi għal xi ħjiel, jekk kien fadal, ta' din il-knisja. Sibna struttura li d-dehra tagħha mill-ewwel ġibditilna l-attenzjoni għaliex kienet tixbah sew lil struttura ta' kappella rurali. Sibna l-bidwi u stajna nidhlu biex narawha aktar mill-qrib. Għalkemm il-metodologija ta' kostruzzjoni u d-daqx tal-ġebbla jistgħu jagħtu ħjiel ta' binja antika ħafna, din l-istruttura hija żgħira wisq biex tista' tkun knisja. Il-bidwi qalilna li fiha kien hemm niċċa ddedikata lill-Madonna.

Mill-ħamrija ta' madwar din l-istruttura ġbarna xi biċċiet tal-fuħħar li sibna fil-wiċċ u minn analiżi preliminarja jidher li xi wħud mill-biċċiet kienu ta' żmien l-Ordni. Żgur li dawn l-għelieqi jehtieg jigu studjati aktar bir-reqqa u possibilmnt isiru xi skavi arkeoloġiċi biex naraw jekk il-binja li għad hemm tistax tkun parti mill-knisja ta' San Leonardu, jew jekk għadx hemm xi fdalijiet minn din il-knisja moħbija taħt il-ħamrija. Li hu żgur, hu l-fatt li f'dawn l-inħawi kienet teżisti knisja li qatt ma smajna dwarha qabel. Għalkemm li l-kult ta' San Leonardu fiż-Żejtun ma nsibuh imkien, irridu ngħidu li fil-knisja parrokkjali ta' Ħal Tarxien hemm artal iddedikat lil dan il-qaddis.



L-istruttura rurali, possibilmnt parti mill-knisja medjevali ta' San Leonardu mill-faċċata u minn wara (ritratti Ruben Abela)